

Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο: η περίπτωση των Νομών Ηρακλείου και
Χανίων

Είναι γεγονός πως η ένταξη των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο παρουσιάζει στις μέρες μας ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την πολιτεία. Αρχίζει να γίνεται κοινωνική και εκπαιδευτική πραγματικότητα. Επίσης συνδέεται ή θα πρέπει να συνδέεται με την έννοια διαμόρφωσης του σύγχρονου πολίτη, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και μια πρόκληση στην εποχή μας, η οποία οφείλει να επιδιώκει μια εκπαίδευση που θα προωθή την ανάπτυξη του πολίτη χωρίς κοινωνικές ή άλλες διακρίσεις. Αυτός ο πολίτης θα γνωρίζει, θα ενδιαφέρεται, θα συμμετέχει, θα ξέρει πως μπορεί να αποφασίζει, θα εκφράζει ελεύθερα την άποψή του, θα σέβεται το δημοκρατικό διάλογο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαφορετική κουλτούρα. Θα επιδιώκει να συνεργάζεται, θα ενδιαφέρεται να μαθαίνει για τον κόσμο που τον περιβάλλει, θα κριτικάρει και θα αγωνίζεται μέσα από οράματα και πρωτοβουλίες απέναντι στις νέες προκλήσεις των καιρών μας.

Η ενασχόληση με τις εκπαιδευτικές και τις ευρύτερες κοινωνικές πολιτικές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις μεταρρυθμίσεις, το ρόλο του σχολείου κ.ά., αναδεικνύει ανάμεσα στα άλλα και τη μεγάλη ανάγκη για τον σχεδιασμό παρεμβάσεων, την ανάληψη δράσης και την ανάγκη υποστήριξης προγραμμάτων που θα προωθούν τις προσπάθειες ένταξης των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τη συνθετότητα, τη διαφορετικότητα, την πολυπλοκότητα, την ετερογένεια. Νομίζουμε πως μέσα στο πλαίσιο αυτό και η εκπαιδευτική κοινότητα –μαζί με την οικογένεια αλλά και άλλους φορείς –μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά. Αυτή η αποτελεσματικότητα συνδέεται με την ανάληψη πρωτοβουλιών, την ενεργό συμμετοχή σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων αλλά και την ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Ως επιστημονικός υπεύθυνος της περιφέρειας Κρήτης, θα επιθυμούσα να εκφράσω το ενδιαφέρον και το μεράκι των συνεργατών στην Κρήτη, όπως και στις άλλες περιοχές της χώρας, για την στήριξη της όλης προσπάθειας από το πρόγραμμα. Οι προτάσεις μας για την αποτελεσματική στήριξη και προώθηση του προγράμματος θεωρούμε πως εντοπίζονται σε επτά επίπεδα:

- σε επίπεδο συνεργατών (στήριξη των υπαρχόντων και αύξηση του αριθμού τους, οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων τους),
- σε επίπεδο διοικητικό (στήριξη από προϊσταμένους, διευθύνσεις και γραφεία εκπαίδευσης και σχολικούς συμβούλους),
- σε επίπεδο καταγραφής (ακριβής περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί με την έναρξη της σχολικής χρονιάς),
- σε επίπεδο επιμόρφωσης (προσφορά σεμιναρίων σε δασκάλους που απευθύνονται σε τσιγγάνουλα)
- σε επίπεδο ιδρυτικό (ίδρυση ενός βρεφονηπιακού σταθμού και ενός Κέντρου στήριξης)
- σε επίπεδο κοινωνικό (εμπλοκή όσο το δυνατόν περισσότερων φορέων από την τοπική κοινωνία: δήμοι, νομαρχίες, εκπαιδευτικά κέντρα, μέσα μαζικής ενημέρωσης). Τέλος, και ίσως το σημαντικότερο,
- σε επίπεδο διαπροσωπικών επαφών (εμπλοκή των ίδιων των Τσιγγάνων στις δράσεις που τους αφορούν και στήριξη από μέρους τους των δράσεων αυτών).

Η ένταξη των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο αποτελεί μια σημαντική προτεραιότητα και για τη διάπλαση του πολίτη του 21^{ου} αιώνα. Αυτό επιβάλλουν και οι ίδιες οι σύγχρονες κοινωνίες, εφόσον επιθυμούν να διαμορφώνουν υπεύθυνους, συμμετοχικούς και συνειδητοποιημένους πολίτες που τους προορίζουν να ζήσουν σε ανοικτά, δημοκρατικά και ισόνομα περιβάλλοντα.

Ελ. Ντέρρα

Μετά τη διετή απουσία της παρέμβασης του Προγράμματος του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο», η κατάσταση φοίτησης των παιδιών με ρόμικη καταγωγή διαμορφώθηκε ως εξής:

Στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Αλικαρνασσού, σχολείο υποδοχής (πίνακας 1) ο μισός πληθυσμός των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας του ανατολικού τμήματος του καταυλισμού των Τσιγγάνων Ν. Αλικαρνασσού φοιτά κανονικά στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο και 4^ο Νηπιαγωγείο Ν. Αλικαρνασσού.

Στο Δημοτικό Σχολείο λειτουργεί τάξη υποδοχής για τους μαθητές που δεν έχουν τακτική φοίτηση και για κάποιους που προσέρχονται πρώτη φορά στο σχολείο κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Επίσης, κάποιες ώρες του καθημερινού ωρολόγιου προγράμματος της τάξης αυτής αφιερώνονται στην ενίσχυση των τσιγγανοπαίδων, οι

οποίοι φοιτούν κανονικά κυρίως στις μικρές τάξεις και χρειάζονται κάποια βοήθεια, αφού ενισχυτική διδασκαλία δεν παρέχεται στο σχολείο αυτό.

Ωστόσο, η λειτουργία της τάξης υποδοχής δεν μπορεί, αφενός να καλύψει τις ανάγκες προσέλευσης περισσότερων μαθητών, καθώς αυτές εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, αφετέρου να προσφέρει στήριξη στους μαθητές μεγαλύτερων τάξεων, εξαιτίας της έλλειψης χώρου και εκπαιδευτικού προσωπικού.

Οι μαθητές, οι οποίοι παρακολουθούν την τάξη υποδοχής, έχουν εξαιρετικά άτακτη φοίτηση και κάποιοι από αυτούς εμφανίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην πρόοδό τους. Η συγκεκριμένη κατάσταση δε διευκολύνει τη γρήγορη ένταξη των παιδιών αυτών σε κανονική τάξη και παρατείνει τη διάρκεια παραμονής τους στην τάξη υποδοχής.

Όσον αφορά στη φοίτηση των παιδιών που είναι ενταγμένα σε κανονικές τάξεις, αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί τακτική με ελάχιστες ή και σπάνιες περιπτώσεις απουσιών. Η πρόοδός τους εμφανίζει προβλήματα μικρότερου ή μεγαλύτερου βαθμού ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή και τις συνθήκες της τάξης. Ειδικότερα, θα ήθελα να αναφερθώ στην περίπτωση της Α΄ Τάξης και στο τμήμα όπου διδάσκω. Στο σύνολο των δεκαεπτά (17) μαθητών του τμήματος δύο (2) κορίτσια τσιγγανόπαιδες, έντεκα (11) και έξι (6) χρονών, παρακολουθούν καθημερινά τα μαθήματα και ένα (1) κορίτσι εννέα (9) χρονών απουσιάζει συχνά. Αξιολογώντας τη σχολική ένταξη αυτών των κοριτσιών, καθώς πλησιάζει το τέλος της σχολικής χρονιάς, θα ανέφερα τα εξής:

Η διαφορά ηλικίας των δύο κοριτσιών (έντεκα και εννέα ετών) από τα υπόλοιπα παιδιά της πρώτης τάξης (επτά ετών) διευκόλυνε και την προσαρμογή τους αλλά και την πρόοδό τους. Το κορίτσι των έξι χρόνων μετά τα Χριστούγεννα άρχισε να παρακολουθεί την τάξη υποδοχής για τη διδασκαλία της γλώσσας και των μαθηματικών. Παρ' όλες τις προσπάθειες, δεν κατέστη δυνατό να ξεπεραστούν οι δυσκολίες και να υπάρξει σημαντική βελτίωση στην πρόοδο της μαθήτριας. Κατάφερε να αποκτήσει τη δεξιότητα της γραφής και να αναγνωρίζει τα γράμματα, πράγμα που τα υπόλοιπα παιδιά το είχαν κατακτήσει στο νηπιαγωγείο. Ο συλλαβισμός ήταν γι' αυτή μια δύσκολη διαδικασία, την οποία κατανόησε πολύ καθυστερημένα. Η αξία και η συμβολή της προσχολικής αγωγής στην περίπτωση αυτή αναδεικνύεται από μόνη της. Η παρατήρηση αυτή δε γίνεται πρώτη φορά, αλλά και κατά τα προηγούμενα έτη που συμμετείχα στην εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων διαπίστωνα μία «καθυστερημένη ωριμότητα» για αλφαριθμητισμό στους τσιγγανόπαιδες

που εντάσσονταν στην εκπαιδευτική διαδικασία σε μικρή ηλικία, χωρίς καμία προετοιμασία.

Οι δυσκολίες μάθησης που αντιμετωπίζουν οι τσιγγανόπαιδες στο σχολείο, λόγω του ότι η ελληνική δεν είναι η μητρική τους γλώσσα αλλά και λόγω της ανύπαρκτης βοήθειας από το οικογενειακό τους περιβάλλον, επιβάλλουν την εκπόνηση και τη χρήση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού. Ο πιο αργός ρυθμός μάθησης των παραπάνω μαθητριών απαιτούσε καθημερινά τη δημιουργία διαφορετικών ασκήσεων, και μάλιστα τέτοιων, ώστε να μπορούν να εργάζονται και να ελέγχουν μόνες τους το αποτέλεσμα της εργασίας τους. Επίσης, μεγάλη είναι και η δυσκολία κατανόησης των κειμένων του βιβλίου «Η Γλώσσα μου», ακόμα και μετά από πολλές αναγνώσεις, καθώς και η συμπλήρωση των ασκήσεων του βιβλίου.

Είναι γεγονός πως η ύπαρξη πολλών μαθησιακών επιπέδων μέσα στην Α΄ τάξη είναι μία απαιτητική κατάσταση για τον εκπαιδευτικό λόγω της μεγαλύτερης εξάρτησης των μαθητών από το δάσκαλό τους αλλά και λόγω της δυσκολίας να οργανωθεί στη φάση αυτή η εργασία κατά ομάδες.

Αξίζει να αναφερθεί όμως ότι ήταν αρκετά ικανοποιητική η πορεία και η εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ των μαθητριών αυτών και των υπόλοιπων μαθητών της τάξης. Η αρχική αμηχανία και οι αντιστάσεις των μη τσιγγάνων μαθητών ξεπεράστηκαν σε σημαντικό βαθμό με την πάροδο του χρόνου, φτάνοντας στο σημείο σήμερα να εκφράζονται θετικά συναισθήματα μεταξύ τους, να μοιράζονται τα παιχνίδια τους και να συμμετέχουν από κοινού στα δράματα της τάξης. Είναι χαρακτηριστική η απορία και η αμηχανία των άλλων μαθητών που υπήρχε στην αρχή της χρονιάς, όταν η δασκάλα τους εκδήλωνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και συμπάθεια προς τις τρεις μαθήτριες. Η στάση αυτή υιοθετήθηκε στη συνέχεια και από τους ίδιους. Διαπιστώνεται πως, όταν ο εκπαιδευτικός καταργεί τις διαχωριστικές γραμμές και αναδεικνύει την ξεχωριστή αξία του κάθε παιδιού, τότε η επικοινωνία και η επαφή μέσα στην τάξη βρίσκουν το δρόμο τους.

Αντίθετα με όσα παρατηρούνται στη φοίτηση των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν εμφανίζουν ανάλογα ποσοστά συμμετοχής. Πιθανολογείται ως μία σημαντική αιτία ο φόβος των γονιών για πιθανό ατύχημα κατά τη μεταφορά των μαθητών με λεωφορείο, λόγω της έλλειψης συνοδού, αφού μέχρι την πρόσβασή τους στο σχολείο χρειάζεται να διανύσουν μία σημαντική απόσταση με τα πόδια. Συχνά οι γονείς αισθάνονται ανασφαλείς να αποχωριστούν τα

παιδιά τους, αφού τα θεωρούν πολύ μικρά ακόμα: «Δε μιλάει ακόμα καλά τη γλώσσα σας, δεν ξέρει να πάει στην τουαλέτα».

Επίσης, η άτακτη φοίτηση και στην περίπτωση της προσχολικής εκπαίδευσης, προκαλεί τη δυσανασχέτηση των εκπαιδευτικών με το επιχείρημα ότι δημιουργείται αναστάτωση και δυσλειτουργία στο τμήμα, ιδιαίτερα όταν εμφανίζονται νέοι μαθητές κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Η πρόταση των εκπαιδευτικών για προσέλευση όλων των νηπίων από την αρχή του σχολικού έτους δεν είναι εφικτή στην περίπτωση των παιδιών με ρόμικη καταγωγή λόγω των μετακινήσεων των οικογένειών τους.

Είναι, άραγε, η τάξη υποδοχής ένα ζητούμενο και για την προσχολική αγωγή; Το βέβαιο είναι ότι η φοίτηση των τσιγγανοπαίδων στο Νηπιαγωγείο θα έθετε τις βάσεις μιας καλής σχέσης τους με το σχολείο αλλά και μιας επιτυχέστερης πορείας στο Δημοτικό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, μετά την κατάργηση του παραρτήματος και την ένταξη των παιδιών του ανατολικού τμήματος του καταυλισμού στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Αλικαρνασσού, ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν σταθερά ή άτακτα δεν έχει διαφοροποιηθεί. Επομένως, οι επιφυλάξεις για το εγχείρημα της ένταξης ακυρώθηκαν, παρόλη την απουσία της θετικής παρέμβασης του προγράμματος, λόγω της διετούς αναστολής του. Ωστόσο, οι συνεργάτες του προγράμματος συνέχισαν άτυπα την υποστήριξη της προσπάθειας αυτής μέσα στα πλαίσια που ήταν δυνατό.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως στο διάστημα αυτό δεν εκδηλώθηκε ενδιαφέρον και δεν υπήρξαν ενέργειες από κανένα αρμόδιο φορέα για την προώθηση της ένταξης των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο. Είναι ένα σημαντικό ερώτημα το αν θα μιλούσαμε σήμερα για την εκπαιδευτική ένταξη και εξέλιξη των παραπάνω παιδιών, αν τα τελευταία χρόνια απουσίαζε η έστω και μειωμένη παρέμβαση των συνεργατών του προγράμματος.

Επιπλέον, η φοίτηση και η πρόοδος των τσιγγανοπαίδων δεν εξαρτάται μόνο από τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό και από την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των οικογενειών τους. Στο ανατολικό τμήμα του εν λόγω καταυλισμού καταστάσεις, όπως οικονομικές και επαγγελματικές δυσχέρειες, προβλήματα υγείας, έλλειψη παροχής υπηρεσιών πρόνοιας και εξυπηρέτησης για θέματα έκδοσης ταυτοτήτων, βιβλιαρίων υγείας, πιστοποιητικών απορίας, αδειών εργασίας και οδήγησης, φορολογικών δηλώσεων, πιστοποιητικών γεννήσεων κ.ά., παραμένουν άλυτες και απασχολούν σε τόσο μεγάλο

βαθμό τη ζωή των περισσότερων ανθρώπων του καταυλισμού, ώστε καθιστούν το θέμα της εκπαίδευσης των παιδιών τους *πολυτέλεια!*

Απομένει, όμως, και είναι αναγκαίο να κατανοήσουν οι άνθρωποι αυτοί πως χωρίς την εκπαίδευση τα προβλήματά τους όχι μόνο δε θα ξεπεραστούν, αλλά θα αυξηθούν και θα απειλήσουν το μέλλον τους. Η λειτουργία «σχολών γονέων» που θα τους ευαισθητοποιήσουν απέναντι στις σημερινές ανάγκες των παιδιών τους, είναι ένα θέμα που νομίζουμε πως πρέπει να απασχολήσει το πρόγραμμα.

Ένα ελάχιστο ποσοστό παιδιών του δυτικού τμήματος του καταυλισμού των Τσιγγάνων Ν. Αλικαρνασσού φοιτά στο 4^ο Δημοτικό, ενώ δε φοιτά κανένα στο Νηπιαγωγείο.

Παρόλο που οι περισσότεροι κάτοικοι του δυτικού τμήματος βρίσκονται σε καλή οικονομική κατάσταση και οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι σχετικά σε ικανοποιητικό επίπεδο, διατηρούν μία «απαξιωτική» στάση απέναντι στο θεσμό της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα η φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο να εμφανίζει ιδιαίτερα μικρό ποσοστό συμμετοχής.

Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευθεί από το ότι τα μέλη της εν λόγω ομάδας είναι έντονα προσανατολισμένα στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες και στο κέρδος που αυτές αποφέρουν. Στο βαθμό που η εργασία τους είναι αποδοτική, από τη μια επιδιώκουν την όσο το δυνατόν πιο πρόωμη ένταξη των παιδιών τους σε αυτήν και από την άλλη ενδεχομένως να θεωρούν το σχολείο περιττό, αφού οι γνώσεις που προσφέρει δεν είναι τόσο απαραίτητες για την εξάσκηση των δικών τους επαγγελμάτων.

Επιπλέον, χαρακτηριστική είναι η παντελής απουσία των κοριτσιών από την εκπαίδευση, γεγονός εξάλλου που έχει αναδειχθεί ως ένα μεγάλο πρόβλημα από τα προηγούμενα έτη. Βασική αιτία υιοθέτησης αυτής της στάσης είναι η βαθιά αντίληψη της συγκεκριμένης ομάδας ότι ο μοναδικός προορισμός της γυναίκας είναι η δημιουργία οικογένειας από την πρόωμη ηλικία, με απαραίτητη προϋπόθεση την ακεραιότητα της τιμής και της ηθικής της, στοιχεία που διακυβεύονται με την είσοδό τους στο σχολείο και την απομάκρυνσή τους από την ομάδα. Εξάλλου, η παραμονή των κοριτσιών στο σπίτι εξασφαλίζει και τη φύλαξη των παιδιών μικρότερης ηλικίας κατά την απουσία των γονιών στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, με αποτέλεσμα να εκλείπει ένα επιπλέον κίνητρο για την ένταξη των νηπίων στην προσχολική εκπαίδευση.

Όσον αφορά στην κατάσταση και στις συνθήκες φοίτησης των μαθητών ρόμικης καταγωγής στο 4^ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Αλικαρνασσού, από την έναρξη της σχολικής χρονιάς λειτουργεί τάξη υποδοχής, που φιλοξενεί καθημερινά και παρέχει παράλληλη ενισχυτική διδασκαλία μερικών ωρών σε μαθητές ενταγμένους κυρίως στις μικρές τάξεις. Συνολικά ο αριθμός αυτών των μαθητών είναι δεκαπέντε (15). Ωστόσο, παρόλη την προσπάθεια των εκπαιδευτικών του σχολείου αφενός να αναζητήσουν και να προσελκύσουν μεγαλύτερο αριθμό τσιγγανοπαίδων στο σχολείο, αφετέρου να διατηρήσουν σταθερή τη φοίτηση των ήδη ενταγμένων μαθητών, παρατηρείται και στην περίπτωση αυτή έντονο το φαινόμενο της άτακτης προσέλευσης των παιδιών ρόμικης καταγωγής στο σχολείο.

Στον καταυλισμό των «Σφαγείων» Ν. Αλικαρνασσού διαμένουν έξι οικογένειες με συγγένεια α' βαθμού σε άθλια παραπήγματα και χωρίς καμία υποδομή ανθρώπινης διαβίωσης.

Τους ανθρώπους αυτούς τους μαστίζει η ανεργία και η ανέχεια και πλήθος άλλων σοβαρών προβλημάτων, όπως: αλκοολισμός, ναρκωτικά, παραβατικότητα, σοβαρές σωματικές και ψυχικές ασθένειες, έλλειψη στοιχειωδών συνθηκών υγιεινής και περίθαλψης, κ.ά., χωρίς καμία απολύτως προοπτική παρέμβασης για βελτίωση των παραπάνω συνθηκών.

Ωστόσο, παρά τις αντίξοες συνθήκες, τρία από τα πέντε παιδιά σχολικής ηλικίας του εν λόγω καταυλισμού συμμετέχουν στην εκπαίδευση, έστω και με άτακτη φοίτηση.

Ολοκληρώνοντας την εκτίμηση της πορείας της ένταξης των μαθητών ρόμικης προέλευσης στα σχολεία υποδοχής, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι μετά από δύο χρόνια, αυτή έχει καθιερωθεί σαν ένα γεγονός φυσικό και δεδομένο. Η παρουσία των τσιγγανοπαίδων στα σχολεία και η συνύπαρξη μαζί τους δεν επιφέρει πλέον αντιδράσεις και αρνητικά σχόλια γονέων και εκπαιδευτικού προσωπικού.

Κατερίνα Οικονόμου

Οι Τσιγγάνοι της περιοχής ευθύνης του 8^{ου} Δημοτικού Σχολείου, που διαμένουν στην περιοχή του Υγειονομικού και στο «Κομμένο Μπεντένι», είναι εδώ και πολλά χρόνια μόνιμοι κάτοικοι της συγκεκριμένης περιοχής του Ηρακλείου, γεγονός σημαντικό και υποβοηθητικό της προσπάθειας για την ένταξη των παιδιών τους στο σχολείο. Συνολικά σήμερα διαμένουν επτά οικογένειες στην περιοχή του Υγειονομικού και δέκα οικογένειες στην περιοχή «Κομμένο Μπεντένι».

Οι κατοικίες τους, που βρίσκονται στην παλιά πόλη, είναι σπίτια προς κατεδάφιση και στερούνται τις στοιχειώδεις παροχές. Ασχολούνται με το εμπόριο, την καλαθοπλεκτική, την καρεκλοπλεκτική, με εποχιακές αγροτικές εργασίες και την επαιτεία, χωρίς όμως να καταφέρνουν να εξασφαλίζουν τα απαραίτητα.

Η παρέμβασή μας, ως συνεργάτες του προγράμματος "Εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων", στις παραπάνω οικογένειες ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 1998-1999. Οι πρώτες επαφές μας είχαν ως στόχο τη γνωριμία μαζί τους και τη διερεύνηση της κατάστασής τους. Επιδιώξαμε να εντοπίσουμε τα στοιχεία εκείνα, που χαρακτηρίζουν τον τρόπο ζωής τους, τις ανάγκες τους, τις δυσσχεσίες τους, τις απόψεις τους σε σχέση με την εκπαίδευση και το σχολείο.

Η στάση τους απέναντι στην εκπαίδευση δεν ήταν καθόλου αρνητική. Ήθελαν να στείλουν τα παιδιά τους σχολείο και να μάθουν γράμματα. Άλλωστε, κάποια από τα μεγαλύτερα παιδιά είχαν φοιτήσει στις αρχικές τάξεις του Δημοτικού παλιότερα. Διέκοψαν όμως τη φοίτησή τους τα μεν αγόρια για να ακολουθήσουν το επάγγελμα του πατέρα τους με σκοπό τη συντήρηση της δικής τους οικογένειας, τα δε κορίτσια για να παντρευτούν.

Η επαφή τους με το 8^ο Δ. Σ. Ηρακλείου, στο οποίο ανήκουν, δεν ξεκίνησε με την παρέμβαση του Προγράμματος, αλλά κάποια χρόνια πριν. Τον Απρίλη του 1999 λειτούργησε απογευματινό φροντιστηριακό τμήμα με επτά (7) τσιγγανόπαιδα. Δασκάλα του σχολείου, με εθελοντική προσφορά, άρχισε να τους μαθαίνει βασικές μαθησιακές δεξιότητες. Πολλές ήταν οι δυσκολίες και οι αντιξοότητες που δημιούργησαν φραγμούς στην πρώτη οργανωμένη προσπάθεια ένταξης των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο. Ο σύντομος χρόνος που λειτούργησε το απογευματινό τμήμα, το διαφορετικό ηλικιακό επίπεδο των παιδιών και η απουσία προηγούμενης σχολικής εμπειρίας δημιούργησαν δυσκολίες στην προσαρμογή τους στους κανόνες και στους χώρους του σχολείου. Η αδυναμία τους να εξασφαλίσουν τον απαραίτητο για φοίτηση σχολικό εξοπλισμό ξεπεράστηκε τελικά με την αγορά των απαραίτητων ειδών από το πρόγραμμα "Εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων".

Παρ' όλες τις δυσκολίες και τα προβλήματα, τα παιδιά υποσχέθηκαν στο τέλος του σχολικού έτους ότι με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς θα συνεχίσουν να φοιτούν κανονικά. Χαρακτηριστικό του ενδιαφέροντος, που επέδειξαν τα παιδιά, είναι ότι τα απογεύματα έρχονταν πολύ νωρίτερα στο σχολείο από την καθορισμένη ώρα και περίμεναν εναγωνίως την προσέλευση της δασκάλας τους.

Η επόμενη σχολική χρονιά ξεκίνησε όλο ελπίδα, αλλά και ματαιώση. Από τη μεριά του σχολείου, αφενός ο διευθυντής είχε όλη την καλή θέληση να βοηθήσει στην προσπάθεια ένταξης των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο, όπως είχε κάνει και παλιότερα, αφετέρου η δασκάλα, που είχε αναλάβει το απογευματινό τμήμα, εσκεμμένα ζήτησε να διδάξει στην πρώτη τάξη, για να συμβάλλει στην ευκολότερη ένταξή τους. Όμως από τη μεριά των γονιών δεν υπήρξε αμοιβαία ανταπόκριση. Το μόνο μέλημά τους ήταν να βρίσκουν τη δασκάλα του σχολείου και να της ζητούν χρήματα για σοβαρές ανάγκες, όπως αγορά γάλατος, φαρμάκων κλπ. Ενώ αναγνώριζαν την αναγκαιότητα των εμβολιασμών, ανεξάρτητα από τη φοίτηση στο σχολείο για την εξασφάλιση καλής υγείας των παιδιών τους, ταυτόχρονα αμελούσαν την πραγματοποίησή τους, παρόλο που η υγειονομική υπηρεσία είναι δίπλα τους. Τελικά, μόνο με τη συνοδεία συνεργατών του προγράμματός μας έγινε εφικτή η έναρξη της διαδικασίας των εμβολιασμών.

Αφού ολοκληρώθηκε, κατά κάποιον τρόπο, η προετοιμασία των παιδιών, μέσα Νοεμβρίου ξεκίνησαν να φοιτούν κανονικά στο 8^ο Δημοτικό Σχολείο έξι (6) τσιγγανόπαιδα, τα οποία εντάχθηκαν στην Α' τάξη, ανεξαρτήτως ηλικιακού επιπέδου. Λίγο πριν τις γιορτές των Χριστουγέννων, τα παιδιά ξεκίνησαν την παρακολούθηση φροντιστηριακού τμήματος, το οποίο ήταν για παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Παρόλο που η ένταξη των παιδιών έγινε χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες, αφού έγιναν αποδεκτά από τους δασκάλους και τους συμμαθητές τους, στη συνέχεια, παρουσιάστηκαν καινούργια προβλήματα: καθαριότητας, τήρησης της σειράς των εμβολιασμών και κυρίως ελλιπής φοίτησης. Η έλλειψη τακτικής φοίτησης οφειλόταν στις συχνές ασθένειες και στη μη έγκαιρη αντιμετώπισή τους, στην άθλια οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους, που πολλές φορές οδηγούσε τα παιδιά στην επαιτεία και σε υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς, καθώς και στην αδυναμία των γονιών να τηρήσουν μία σταθερή στάση απέναντι στην αναγκαιότητα σχολικής φοίτησης των παιδιών τους.

Το τρέχον σχολικό έτος, 2002-2003, η φοίτηση των παιδιών στο σχολείο περιορίζεται μόνο στις οικογένειες που διαμένουν στο Υγειονομικό, ενώ η προσπάθεια ένταξης των παιδιών από την περιοχή «Κομμένο Μπεντένι» απέτυχε. Δεν υπήρξαν άμεσα αποτελέσματα ένταξής τους στο σχολείο, κυρίως διότι οι γονείς δε δείχνουν να συμμερίζονται την αναγκαιότητα εκπαίδευσης των παιδιών τους. Επίσης, λόγω του ότι η συγκεκριμένη περιοχή, «Κομμένο Μπεντένι», δεν εμπίπτει στην ευθύνη του 8^{ου} Δημοτικού Σχολείου, (με πρωτοβουλία του διευθυντή και του

εκπαιδευτικού προσωπικού γίνονταν δεκτά τα παιδιά τις προηγούμενες χρονιές στο σχολείο), τα τσιγγανόπαιδα ήταν δύσκολο να ενταχθούν σε άλλο σχολείο μετά την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς.

Όσον αφορά στους έξι (6) μαθητές από την περιοχή του Υγειονομικού αυτό που χαρακτηρίζει τη φοίτησή τους είναι μία μικρή, αλλά σταθερή εξέλιξη στην πρόοδό τους. Η επιτυχία αυτή οφείλεται στην ιδιαίτερη στήριξη από το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου, το οποίο δείχνει ένα συνεχές ενδιαφέρον για τα προβλήματα φοίτησης και συμπεριφοράς των τσιγγανοπαίδων. Στο Σχολείο λειτουργεί τάξη υποδοχής, στην οποία παρέχεται ενισχυτική διδασκαλία στα μαθήματα της γλώσσας και των μαθηματικών, κυρίως για τους αλλοδαπούς μαθητές, αλλά ταυτόχρονα φιλοξενεί και τα τσιγγανόπαιδα. Η φοίτηση στην εν λόγω τάξη είναι η μοναδική στήριξη που προσφέρεται στα παιδιά αυτά στη διαδικασία της μάθησής τους, αφού το οικογενειακό τους περιβάλλον αδυνατεί να βοηθήσει. Οι γονείς τους είτε απουσιάζουν εξαιτίας επαγγελματικών υποχρεώσεων είτε αδιαφορούν είτε είναι αναλφάβητοι.

Ιδιαίτερα σταθερή φοίτηση παρουσιάζει ένα παιδί της Α' τάξης και αξιοσημείωτη εξέλιξη ένας μαθητής της Γ' τάξης, ο οποίος φοιτά ανελλιπώς από την αρχή ένταξής του στο σχολείο, κυρίως εξαιτίας της στήριξης και της παρότρυνσης της μητέρας του (μονογονεϊκή οικογένεια). Η περίπτωση αυτή του μαθητή αποδεικνύει πόσο καθοριστικός παράγοντας είναι για την εκπαιδευτική ένταξη των ρόμηδων μαθητών η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητάς της από τους γονείς τους.

Ωστόσο, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση τριών παιδιών εξ' αυτών, τα οποία κατά το τελευταίο διάστημα δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα στο σχολείο, εμφανίζοντας παραβατική συμπεριφορά, αποσπώντας επανειλημμένα αντικείμενα ή μεγάλα και μικρά χρηματικά ποσά από τους δασκάλους τους και τους συμμαθητές τους. Τα συγκεκριμένα παιδιά είναι αδέρφια, κατάγονται από την Αλβανία και η μητέρα τους απουσιάζει διαρκώς από το σπίτι, επειδή υποαπασχολείται σε διάφορες εργασίες, κυρίως εκτός της πόλης του Ηρακλείου. Είναι προφανές ότι η ελλιπής φροντίδα των παιδιών και η άσχημη οικονομική κατάσταση της οικογένειας ευθύνεται για την άτακτη φοίτησή τους στο σχολείο, την υιοθέτηση παραβατικής συμπεριφοράς και ενίοτε την επαιτεία από μέρους τους.

Η διεύθυνση του σχολείου μαζί με τους συνεργάτες του Προγράμματος, μερίμνησαν για την παρέμβαση της Κοινωνικής Πρόνοιας στο οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών, με στόχο την παραμονή τους σε κλειστό ίδρυμα προστασίας

ανηλίκων. Πολλές φορές η έλλειψη ολοκληρωμένης και κατάλληλης παρέμβασης κοινωνικής πρόνοιας οδηγεί σε λύσεις σαν κι αυτή, η οποία δεν είναι και η ενδεδειγμένη.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο κρούσμα αναδεικνύει τις αυξημένες ανάγκες ιδιαίτερης φροντίδας και μέριμνας που χρειάζονται αυτά τα παιδιά λόγω των συνθηκών ζωής τους, οι οποίες τις περισσότερες φορές αναιρούν και ακυρώνουν την προσπάθεια ένταξής τους στο χώρο της εκπαίδευσης. Εν κατακλείδι, είναι σκόπιμο να αναφερθούν οι παράγοντες εκείνοι που δρουν ανασταλτικά στην ένταξη των τσιγγανοπαίδων της εν λόγω περιοχής στο σχολείο, από την αρχή ακόμα της παρέμβασης του Προγράμματος, και οι οποίοι συνεχίζουν να υφίστανται. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τους σπουδαιότερους:

- η διαβίωση – συμβίωση σε πολύ μικρούς χώρους (παράγκες) πολυμελών οικογενειών Τσιγγάνων
 - η έλλειψη στοιχειώδους υποδομής, όπως πόρτες, παράθυρα, έπιπλα κλπ.
 - η έλλειψη βασικών διευκολύνσεων, όπως είναι το ηλεκτρικό ρεύμα, το νερό, κλπ.
 - η ύπαρξη σοβαρού προβλήματος καθαριότητας, λόγω της έλλειψης στοιχειωδών συνθηκών υγιεινής
 - η ανύπαρκτη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πρόληψη υγείας (εμβολιασμοί, κλπ.) με αποτέλεσμα να πλήττονται από διάφορες ασθένειες
 - η άθλια οικονομική κατάσταση εξαιτίας της ανεργίας, που πλήττει τις οικογένειες
 - η ολοήμερη απουσία των γονέων από το σπίτι για αναζήτηση πόρων επιβίωσης (επαιτεία, εποχιακή απασχόληση, λαϊκές αγορές, κλπ.)
 - ο αλκοολισμός, τα ναρκωτικά, η παραβατικότητα, οι σοβαρές σωματικές και ψυχικές ασθένειες, κλπ.

Εξαιτίας όλων των παραπάνω παραγόντων, δεν είναι λίγες οι φορές που οι συνεργάτες του Προγράμματος αναρωτήθηκαν για την αποτελεσματικότητα της παρέμβασής τους. Το να πείσεις τους γονείς Τσιγγάνους καθώς και τα ίδια τα παιδιά τους για τη σημαντικότητα της εκπαίδευσής τους, όταν καλούνται καθημερινά να αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους αντιξοότητες, πιο πολύ μοιάζει με ατόπημα.

Οι Τσιγγάνοι του Πόρου αποτελούν μια ιδιαίτερη ομάδα Τσιγγάνων, η οποία προέρχεται από την Κάτω Αχαΐα και την Αμαλιάδα. Έφτασαν στο Ηράκλειο πριν από δεκαπέντε περίπου χρόνια ως γυρολόγοι και αφού δικτυώθηκαν στον επαγγελματικό

χώρο, εγκαταστάθηκαν στην πόλη, πήραν άδειες μικροπωλητών και πουλούν τα εμπορεύματά τους στις λαϊκές αγορές της. Πολλοί διατηρούν στον τόπο καταγωγής τους σπίτι και άλλα περιουσιακά στοιχεία πχ. καταστήματα κλπ.

Η κύρια επαγγελματική απασχόληση των Τσιγγάνων του Πόρου είναι το εμπόριο στις λαϊκές αγορές της πόλης. Εμπορεύονται κυρίως ρούχα, παπούτσια και σε μικρότερο βαθμό χαλιά. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα βελτίωσαν την οικονομική τους κατάσταση και τις συνθήκες διαμονής τους

Στον Πόρο αυτή τη στιγμή διαμένουν γύρω στους 300 Τσιγγάνους, τα παιδιά των οποίων είναι πλήρως ενταγμένα στα σχολεία της περιοχής και συγκεκριμένα στα 11^ο, 12^ο και 39^ο δημοτικά σχολεία του Ηρακλείου. Παρόλο που στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι γονείς είναι αγράμματοι, εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον να σπουδάσουν τα παιδιά τους, επειδή έχουν εκτιμήσει την αξία των γνώσεων και των δεξιοτήτων που αναπτύσσονται μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία, οι οποίες αποτελούν πολύτιμο εφόδιο στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες.

Αναλυτικά στοιχεία για τη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων στα Δημοτικά Σχολεία του Πόρου στάθηκε αδύνατο να συγκεντρωθούν, εξαιτίας της έλλειψης ικανού αριθμού συνεργατών του προγράμματος για τη διεκπεραίωση ενός τέτοιου έργου.

Στην περιοχή της Θερίσου διαμένουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες τρεις οικογένειες (δεκαέξι άτομα), οι οποίες ασχολούνται με το εμπόριο. Από τα πέντε παιδιά σχολικής ηλικίας, φοιτά μόνο το ένα (κορίτσι) στη Β' τάξη και η προσέλευσή του στο σχολείο είναι καθημερινή.

Στη συγκεκριμένη περιοχή δεν υπήρξε μέχρι τώρα καμία παρέμβαση των συνεργατών του προγράμματος για την ένταξη των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, λόγω της διετούς αναστολής του.

Πίνακας 1

ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΗ «ΔΥΟ ΛΟΡΑΚΙΑ»
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΤΜΗΜΑ - 3^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ ΚΑΙ 4^ο
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ Ν.ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ

	ΦΟΙΤΟΥΝ		ΔΕ ΦΟΙΤΟΥΝ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ	3	2	5	7
ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	7	11	8	4
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΦΥΛΟ	10	13	13	11
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	23		24	

Πίνακας 2

ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΗ «ΔΥΟ ΛΟΡΑΚΙΑ»
ΔΥΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ - 4^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ

	ΦΟΙΤΟΥΝ		ΔΕ ΦΟΙΤΟΥΝ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	0	0	9	12
ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	14	0	11	20
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΦΥΛΟ	14	0	20	32
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ			14	52

Πίνακας 3

ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΤΣΙΓΓΑΝΩΝ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ «ΣΦΑΓΕΙΑ»

4^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Ν. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ

ΦΟΙΤΟΥΝ

ΔΕ ΦΟΙΤΟΥΝ

	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ	0	0	1	1
ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	2	1	3	-
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΑ ΦΥΛΟ	2	1	4	1
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2		5	